

8. *Фісуненко П.А.* Організаційно-економічний механізм застосування толінгових операцій у зовнішньоекономічній діяльності / П.А. Фісуненко, В.В. Розенталь // Економічний простір. — 2010. — №38. — С. 258—267.

9. Economic development and working conditions in export processing zones: A survey of trends / Matthew Amengual, William Milberg; International Labour Office. — Geneva: ILO, 2008 — 72 p.

Статтю подано до редакції 10.10.2012 р.

УДК 330.322

О. О. Кундицький, д-р екон. наук, доцент,
Н. С. Чопко, аспірант,
кафедра менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто особливості організації кредитних відносин в аграрному секторі зарубіжних країн. Обґрунтовано необхідність використання в Україні досвіду врегулювання процесу забезпечення кредитними ресурсами сільськогосподарських підприємств зарубіжних країн.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аграрний сектор, кредитні ресурси, спеціалізований аграрний банк, мікрокредитування, кредитна кооперація.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены особенности организации кредитных отношений в аграрном секторе зарубежных стран. Обоснована необходимость использования в Украине опыта урегулирования процесса обеспечения кредитными ресурсами сельскохозяйственных предприятий зарубежных стран.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: аграрный сектор, кредитные ресурсы, специализированный аграрный банк, микрокредитования, кредитная кооперация.

ABSTRACT. The features of credit relations in agriculture abroad discussed in the article. Author substantiate the need for Ukraine to experience the process of regulation providing credit resources of agricultural enterprises in foreign countries.

KEYWORDS: agriculture, credit resources, specialized agricultural bank, microcredit, credit co-operatives.

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняного аграрного сектора економіки на пряму залежить від повного та своєчасного забезпечення його необхідними фінансовими ресурсами. При формуванні фінансової бази розвитку аграрних підприємств важливим є вивчення та використання досвіду зарубіжних країн. Значну роль у фінансуванні сільськогосподарських виробників за кордоном відіграє кредитування. Частка зовнішніх джерел фінансування за оцінками зарубіжних економістів, досягає 40 %. Решта необхідних фінансових ресурсів забезпечується за рахунок власних коштів сільськогосподарських підприємств. Це здійснюється на фоні ефективної державної підтримки цін і регулювання збуту сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовне дослідження різних аспектів фінансово-кредитних відносин, що виникають між агентами економіки, у тому числі в аграрному секторі, здійснили у своїх працях і В. М. Гайдук, О. О. Непочатенко, П. Т. Саблук, М. Я. Дем'яненко, В. В. Зіновчук, В. П. Ситник та ін. Зважаючи на те, що частка кредитних ресурсів у фінансовій базі розвитку підприємств аграрного сектора є незначною, тому це питання потребує подальшого вивчення й удосконалення.

Мета дослідження. Розглянути особливості забезпечення кредитними ресурсами діяльності підприємств аграрного сектора економіки в зарубіжних країнах. Сформулювати напрямки розвитку кредитних відносин в аграрному секторі економіки України, спираючись на зарубіжний досвід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитні ресурси є важливим елементом економічного розвитку аграрного виробництва в зарубіжних країнах. Вони дають можливість підприємствам задовольняти тимчасові потреби у коштах для безперервного здійснення відтворювального процесу, а також мінімізувати використання власних коштів і створення резервів. У зарубіжних країнах функціонує розгалужена система комерційних і кооперативних банків, страхових компаній, інших спеціалізованих організацій, що займаються фінансовим обслуговуванням аграрної сфери. Певна роль у кредитуванні сільського господарства зарубіжних країн належить універсальним і спеціалізованим комерційним банкам. Частка універсальних комерційних банків у сільськогосподарському кредиті коливається від 32 % у США до 8 % у Німеччині і трохи більше 2 % — у Франції [1].

Так, розвиток кредитування господарюючих суб'єктів у Литві відрізняється низькими та стабільними відсотками за позиками протягом тривалого періоду часу. Так, литовські фермери можуть придбавати техніку у кредит у середньому під 5 % річних на термін до 10 років [2, с. 9].

Позитивним є досвід Польщі, де передбачено створення спеціальних органів, що регулюють і стимулюють кредитні відносини в аграрному секторі. В країні діє Агентство реструктуризації і модернізації сільського господарства (ARiMR), основним завданням якого є підтримка аграрного виробництва. завдяки цьому агентству аграріям відкривається можливість залучення банківських кредитів для інвестиційних й обігових цілей. Зокрема, Агентство бере на себе зменшення відсоткових ставок для отримувача кредиту через здійснення доплат на зменшення ризику для банку з наданням гарантій і поручительств. Протягом діяльності Агентства банки, які з ними співпрацювали, надали 77256 інвестиційних кредитів на суму 2,1 млрд злотих. Доплати до інвестиційних кредитів, здійснені Агентством, становили 302 млн злотих. Агентство здійснює доплати до: основних інвестиційних кредитів для реалізації підприємницьких заходів у сільському господарстві, переробній промисловості, сфері послуг аграрного сектора; галузевих і регіональних кредитів, які надавалися згідно із затвердженими Міністром сільського господарства і продовольства конкретними програмами; кредитів на закупівлю сільськогосподарських угідь; кредитів на утворення сільськогосподарських підприємств особами, які не досягли 40-річного віку.

У Нідерландах основними кредиторами аграрного сектора виступають місцеві кредитно-ощадні товариства, що об'єднані на кооперативній основі до

Центрального кооперативного селянського банку (Rabo-bank). Близько 30 % кредитних ресурсів видано цим банком під заставу нерухомості [3]. Варто відзначити, що Rabo-bank покриває 90 % потреби сільського господарства у кредитних ресурсах.

Залучення кредитних ресурсів для придбання аграрними підприємствами сучасної техніки, використання інвестицій для впровадження їх у виробництво можливе за умови використання у високоліквідної застави. Таку проблему у Латвії вирішують за рахунок кредитування врожаю. Державний концерн, що займається виробництвом хліба і продуктів з борошна, надає сільськогосподарським товаровиробникам пільгові кредити (2 % річних) під доставку зерна. Максимальний розмір кредиту обмежується половиною вартості зерна, яке товаровиробник зобов'язується поставити концерну [4, с. 223—224].

Одним із перспективних методів довгострокового фінансування суб'єктів господарювання є іпотека. Кредитування підприємств під заставу землі дозволить отримати базу інвестування, а це можливо лише при наявності високо розвинутого ринку землі. Основними принципами формування цивілізованого ринку сільськогосподарських земель є, по-перше, обов'язкова соціальна орієнтація земельного ринку на реалізацію інтересів селян; по-друге, обґрунтоване державне регулювання ринку землі, створення системи важелів впливу держави на ринковий обіг землі; по-третє, виважений і диференційований підхід до участі суб'єктів земельного ринку в укладенні угод щодо купівлі-продажу землі; по-четверте, поступовість включення приватних сільськогосподарських угідь у ринковий обіг; по-п'яте, обмеження тіньових спекулятивних операцій на земельному ринку [5, с. 214].

Розглядаючи цю проблему, слід врахувати досвід Бельгії, Франції та Німеччини. У Бельгії операціями іпотечного кредитування займаються спеціальні кредитні установи, що утворюють «державний сектор», а у Фінляндії п'ять іпотечних банків мобілізують 70 % фінансових ресурсів шляхом випуску іпотечних облігацій [6, с. 24]. Термін користування іпотечними кредитами для фінських сільськогосподарських підприємств не перевищує 15 років. У цих країнах фермери орендують більше ніж 60 % земель, а середня частка оренди у країнах ЄС становить 40 %. У той же час, операції купівлі-продажу землі займають приблизно 3 % від загального обігу на земельному ринку [7, с. 100].

Позитивним для України буде досвід Угорщини і Чехії. В Угорщині при купівлі сільськогосподарських угідь (до 100 га) власник може отримати банківський кредит на 10 років у розмірі 70 % від вартості землі, що купується [8, с. 126].

У Швеції до системи кредитуванням під заставу входять підконтрольний державі Місцевий іпотечний банк, а також приватні ощадні й комерційні банки. Причому ставки на кредитні ресурси в іпотечних банках, що знаходяться під державним контролем, встановлюються у рівній пропорції: 50 % суми — фіксовані і 50 % — плаваючі.

Цікавим є досвід надання іпотечних кредитів у Данії. Кредитні інститути видають кредит цінними паперами, які кредитор реалізує на ринку і отримує засоби для придбання нерухомості [9, с. 162].

Особливої уваги заслуговує організація іпотечного кредитування сільськогосподарського виробництва у Німеччині. Зокрема, створено розгалужену інсти-

туційну інфраструктуру, в якій задіяні як спеціалізовані іпотечні, земельні, сільськогосподарські банки, так і ощадно-будівельні каси, універсальні комерційні банки, страхові компанії. Близько 8 % усіх кредитних ресурсів сільськогосподарським виробникам надають іпотечні банки, а понад 5 % сільськогосподарських кредитів (у т.ч. пільгових) під заставу нерухомості припадає на Сільськогосподарський рентний банк [6, с. 7].

Важливу роль у іпотечній системі Німеччини відіграють також універсальні комерційні банки, які видають кредити терміном до 30 років під 8–12 % річних, а для компенсації затрат під видані кредити випускають облігації на термін 1, 3, 5 та 10 років. Причому згідно із німецьким законодавством обсяг випущених облігацій спеціалізованим банком не повинен перевищувати 60-кратного розміру власного капіталу, а комерційним — 48-кратного розміру власного капіталу [9, с. 157].

Розвиток іпотечного кредитування у високорозвинених країнах світу та країнах передбачає створення широкої мережі як приватних, так і державних іпотечних банків. Відповідно необхідною умовою формування фінансової бази розвитку підприємств аграрного сектора в Україні повинна стати розгалужена мережа державних і приватних іпотечних структур:

Важливим аспектом покращення стану забезпеченості підприємств аграрного сектору кредитними ресурсами є заснування Аграрного банку. Слід визнати, що в Україні відсутні спеціалізовані банки (іпотечні, аграрні, інвестиційні, земельні), що створює диспропорції у кредитуванні окремих секторів, насамперед аграрного.

До діяльності Аграрного банку планується віднести надання позик аграріям, зокрема, кредитування під заставу земельних ділянок та майна, зміцнення фінансового становища і стимулювання економічного розвитку галузі загалом, максимальне використання ресурсного потенціалу села та здійснення інших банківських операцій. Розмір його статутного фонду забезпечуватиметься джерелами кредитування в обсягах, потрібних для здійснення кредитного обслуговування товаровиробників агропромислового комплексу.

З цього приводу цікавим є досвід роботи галузевого сільськогосподарського банку Росії. При створенні Россільгоспбанку в березні 2000 року уряд виділив кошти, спрямовані на формування статутного капіталу останнього в еквіваленті 20 млрд дол. США. Кредитний портфель Россільгоспбанку за підтримки держави станом на 1.01.2010 року становить 650,0 млрд руб [10].

Цей банк формуватиме свої ресурси за рахунок власних коштів, фондів кредитної підтримки АПК, підтримки малого бізнесу та фермерських господарств, емісії цінних паперів, додаткового залучення клієнтів з обслуговування їх коштів, державних та місцевих бюджетів, обсягів поверненої заборгованості за раніше отриманих позиках з державного бюджету, надходження коштів, отриманих від імпорту сільгосппродукції та продовольчих товарів, кошти від грошової приватизації державних об'єктів АПК, міжнародних кредитів тощо.

Напрями використання коштів фонду визначатимуться Кабміном для пріоритетних, на його думку, програм, зокрема, забезпечення аграрних підприємств паливно-мастильними матеріалами, насінням, засобами захисту рослин, мінеральними добривами, сільгосптехнікою та запасними частинами.

Для забезпечення розвитку мікрокредитування необхідно створити умови для функціонування кредитних спілок. Наприклад, у системі «Креді Агріколь» (Франція) діє близько 3 тис. місцевих кредитних кас, організованих у вигляді кооперативів. Власниками паїв у них є фермери, сільські й місцеві мешканці. У Німеччині 3223 кредитних товариства із сукупною балансовою вартістю понад 514 млрд марок нараховують більше 10 млн пайщиків. У Швеції — 390 подібних місцевих кредитних кооперативів, які мають 650 відділень, в Австрії — 1754 кредитних товариства [11].

Висновки. Досвід зарубіжних країн показує, що підвищення ефективності діяльності підприємств аграрного сектора, стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, поліпшення використання землі та розвиток ринкової і соціальної інфраструктури неможливо без державної підтримки.

Загалом, держава покликана створити сприятливі умови для розвитку підприємств аграрного сектора, забезпечення їх конкурентоспроможності, що можливо при використанні не лише власних, а й залучених фінансових ресурсів.

Зарубіжний досвід кредитних відносин в аграрному секторі дозволяє сформулювати такі основні напрями та завдання щодо покращення стану забезпеченості підприємств аграрного сектору кредитними ресурсами:

- I. створення сприятливих умов розвитку кредитних відносин в аграрному секторі;
- II. зміцнення правової бази врегулювання кредитних відносин
- III. зниження ризику інвестицій в сільське господарство;
- IV. розвиток державної підтримки кредитування аграріїв на основі використання страхування урожаю;
- V. розвиток іпотечного кредитування;
- VI. зміцнення матеріально-технічної бази підприємств аграрного сектора шляхом врегулювання правової бази використання лізингу;
- VII. розширення можливостей довгострокового кредитування;
- VIII. створення та організація діяльності Аграрного банку;
- IX. розвитку мікрокредитування через забезпечення функціонування кредитних спілок.

Література

1. Шиян Д. В. Перспективи розвитку банківського кредитування аграрного сектора на основі зарубіжного досвіду / Д. В. Шиян // Вісник Української академії банківської справи. — 2011. — № 2 (31). — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_2/31_03_05.pdf
2. Досвід фермерства: Росія, Білорусь, Швеція та Литва // Агроперспектива. — 2006. — № 7. — С. 8—9.
3. Порте Дж. Кредитная система в сельском хозяйстве Нидерландов / Дж. Порте // АПК: экономика, управления. — 1996. — №3. — С. 53—58.
4. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови / В. П. Ситник. — К.: ІАЕ, 2002. — 518 с.
5. Адиханов Ф.Х. Соотношение норм гражданского права и норм земельного права в регулировании земельных отношений в условиях рынка земли / Ф.Х. Адиханов // Государство и право. — 2001. — № 1. — С. 32—36.

6. Березовик В. М. Кредитні відносини банків з агропромисловим комплексом України / В. М. Березовик // Економіка України. — 2003. — № 1. — С. 18—27.
7. Діденко С.В. Економічні аспекти становлення ринку землі в Україні / С.В. Діденко // Економіка і регіони. — 2003. — № 1. — С. 99—101.
8. Алмаши С.О. Одноосібний сектор у сільському господарстві Угорщини / С.О. Алмаши // Економіка АПК. — 2002. — № 4. — С. 123—126.
9. Покопцева Е.Б. Ипотека в России. Прошлое. Настоящее. Будущее / Е. Б. Покопцева, Т. И. Никитина, В. С. Казейкин и др.; ред. И.С. Радченко. — М.: ГроссМедиа, 2004. — 318 с.
10. Трушин Ю.В. Россельхозбанк: кредитная политика обеспечивает рост производства / Ю.В. Трушин // Деньги и кредит. — 2009. — №8. — С. 3—8.
11. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Вид. друге: доп. і перероб. / Зіновчук В.В. — К. : Логос, 2001. — С. 17.
12. Ипотека: Учебно-практическое пособие / Под. ред. В.З. Черняка. — М.: Издательство РДЛ, 2003. — 272 с.

Статтю подано до редакції 12.10.2012 р.

УДК 338.46:37

Kucherenko D.G.

PhD, Associate Professor management service department
of Kyiv National University of the Technologies and Design

THE TRANSFORMATION OF THE HIGHER EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE GLOBALIZATION OF THE WORLD EDUCATION MARKET

АНОТАЦІЯ. Проаналізовано сучасні особливості розвитку світового ринку послуг, визначено ключові напрямки формування ефективної освітньої політики в Україні та шляхи активізації експорту освітніх послуг.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок освітніх послуг, вища освіта, експорт освітніх послуг.

ANNOTATION. Analyzed the modern features of the global market, defines the key directions of forming an effective educational policy in Ukraine and ways to accelerate the export of educational services.

KEYWORDS: education market, higher education, the export of educational services.

АННОТАЦИЯ. Проанализированы современные особенности развития мирового рынка услуг, определены ключевые направления формирования эффективной образовательной политики в Украине и пути активизации экспорта образовательных услуг.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: рынок образовательных услуг, высшее образование, экспорт образовательных услуг.

Researched problem. The main system characteristics of the globalization are information and communication revolution, the growth of the transnational research and educational networks and relationships, integration of the world economy and the competition of the nations and markets. In these circumstances, our country must